ماڵپەڕەکەی قەزافی بە زمانی کوردی… فازیل شێوڕۆ

قسەکردن لەسەر کەسێتیی موعەمەر قەزافی، هەروەك ئەوە وایە، لە گەڵ هاوڕێیەکت لە کەنار گۆمێکی قول و مەنگ دانیشتبی و باسی جیهانی ژێر ئەو گۆمەی بۆ بکەی کە هیچ کامتان بناوتان بەناویدا لێنەدا بێ. قەزافی پیاوی خاوەن هەزار خەون بوو، بەڵام خەونی بەدەر لە عالەمی وڵاتەکەی خۆی، بۆیە ئەو هەمیشە وەك مرۆڤێکی نامۆ و غەریب، لە چاوی دۆست و ئەغیار سەیر دەکرا. قەزافی ئەو سەرکردەبوو کە دەوروپشتەکەی، ئێستاشی لەگەڵ بێ، لە زمانەکەی ئەو حاڵی نەبوون! ئەوەی دەینووسم ستایشی ئەو (قارەمانە یان دیکتاتۆرە) نییە، بەقەد ئەوەی داتەکاندنی تەپوتۆزی ڕۆژگار و قەدەر و دەستەکانە لەسەر ڕووی تەپوتۆزایویی ئەو(مەسیحە یان شەیتانە). ئەو کەسێکی ڕۆشنبیر و بەئاگای جیهانی ئایین و فەلسەفە و مێژوو بوو. قورئانی پیرۆزی لە بەرگە و بێ بەرگ ئەزبەر بوو. جارێك کە (موزەفەر نەواب)ی شاعیری عیراقی، لە حزووری ئەودا شیعر دەخوێنتەوە و(قەزافی) قامتێك ڕەخنە لە کۆبەرهەمەکانی دەگرێ، ئەو گەشکەدەیگرێ و دەڵێ تا ئێستا ڕەخنگرە عیراقییەکان سەرنجی وا وردیان لە شیعرەکانی من نەداوە، جا بۆ زانیاریتان لەو کۆڕەدا (موزەفەر نەواب) قەسیدە بەناوبانگەکەی دەخوێنێتەوە، کە جنێو بە هەموو پاشا و مەلیك و حاکم وکانی عەرەب دەدا و ناونیشانی قەسیدەکە(یا اولاد الگحبە) یە.

(قەزافی) خاوەن (10) کتێبی چاپکراوە، بابەتەکانیان فکری و سیاسی و ئەدەبی و چیرۆکی کورتن. چیرۆکەکان باشتر هزر و بیروباوەڕی ئەو پیاوە نمایشدەکەن، ئەوەی کە من لە چیرۆکەکانیم هەڵهێنجاوە ئەوەیە: چونکە قەزافی کوڕی بادیە و بیابانە، حەزدەکات یان خەون دەبینی، کە خەڵك بۆ گوند و لادێ و باوەش سروشت بگەڕێنەوە. ئەو حەز بە ژیانی خاکی و سادە و ساکار دەکا. زۆر لە ژیانی شارستانییەتی سەردەم پەستە و خەمی پێدەخوا. ئەو لەو باوەڕەدایە کە سەرزەوی بەرەو بێگەن بوون و گەندەڵ بوون دەچێ، بۆیە تەمەنا دەکات بتوانی سەرزەوی بەجێبهێڵێ یان ئەوانەی لە ئاسمانن بێنە خوارەوە و ببنە فریادڕەس!

بێگومان ئەو جگە لەم (10) کتێبە، خاوەن سەدان وتار و گوتاری دیکەیە. ئەوەی کە کڕۆکی باسەکەی ئێمەیە، ئەو بابەتانەن کە پەیوەست بە کورد. ئەو لە سەرەتای نەوەتەکانی سەدەی ڕابردوو،

ماڵپەڕیکی لە ئێنتەرنێت هەبوو بە ناوی (قذافي يتحدث)، لەسەرەتا
هەر بە زمانی عەرەبی و ئینگلیزی و فەرەنسی بوو، دواتر بە چەندان
زمانی دیکەش بابەتەکانی بڵاودەکردەوە. دوو خاڵی گرنگ لە بەشە
کوردییەکەی ئەو ماڵپەڕە سەرنجی ڕاکێشام: خاڵی یەکەم: (قەزافی)
دوو وتاری تایبەتی بۆ کورد نووسی و لەوێ بڵاوی کردەوە، ئەو لە
هەر دوو وتارەکە ڕووی دەمی لە کوردەکانی کوردستانی باشوور بوو.
وتاری یەکەمی، دوای ڕاپەڕینی (1991) بوو. تێیدا نمایشێکی مێژووی
بزوتنەوەی ئازادیخوازی کوردستان دەکات لە سەردەمی شێخ سەعیدی
نەمرەوە تا ڕۆژی ڕاپەڕین. بە کوردی و کرمانجی، پێیان دەڵێ شانازی
بە دەسکەوتەکانتانەوە مەکەن، چونکە لە سەردەمی نوری سەعید ئێوە
خاوەی سێ هێندە ئمتیازات و دەستکەوت بوون لە عیراق.. ئەوەی ئێوە
دەیکەن فرۆشتنی خوێنی شەهیدەکانتانە. وتاری دووەمی، ڕێك لە گەڵ
کەوتنە خوارەوەی پەیکەرەکەی سەددام بوو لە گۆڕەپانی
ئەندەلووس(2003). ئەم وتارەی بە زمانێکی زۆر توند، زۆر توڕە ،
زۆر پڕ گلەیی نووسیوە، ناونیشانی وتارەکەی، پەندێکی میسری بوو،
کە بەرانبەرەکەی بە کوردی دەبێتە: (جا دیسان کوردەکان دەستیان لە
بنی هەمبا نەکە دەرچوو!)

(قەزافی) لەم وتارەدا خۆی بەبرا گەورە دادەنێ وتکا و ڕجا لە
سەرکردەکانی کورد دەکات، کە ئەم هەلە زێڕینە لە قیس خۆیان نەدەن،
تا زووە دەوڵەتی سەربەخۆیی کوردی خۆیان ڕابگەێنن، دەنا تا
سەدەیەکی دیکە ئەم هەلە بۆ کورد هەڵناکەوێتەوە. ئەو دەڵێ، ئێوە
بۆچی ئەم ڕووبارە خوێنەی ڕۆڵەکانی خۆتان بەخشی؟ بۆچی ئەو هەموو
مەرگەسات و نکبەتییەتان بەسەر خۆتان هێنا؟ بۆ ئەوە نەبووە تا
ئازاد و سەربەخۆ بن؟ بۆ ئەوە نەبووە تا دوژمنەکەتان لاواز بکەن و
چۆکی پێدابدەن؟ ئێ! ئەوە بەغدا ڕوخا… سەددام نەما… خۆتان هێز و
دەسەڵاتن. پێم ناڵێن چاوەڕوانی چی دەکەن!
وەك بڵێێ ئەو پیاوە لە ناودڵێ سەرکردەکانی کوردە بووە ، بۆیە زۆر
لێیان نائومێدە و پێشبینی ئەوە دەکات، کە ئەوان ئەو بریارەیان
نەبێ کە ئەو سەربەخۆیيە ڕابگەێنن (دەکرێ ئێوەش بگەڕێنەوە سەر
یاداشتەکانی برێمەرکە حاکمی عیراق بوو، جا دەزانن کە بۆچوونەکانی
قەزافی و بریمەر، لەمەڕ ئەم مەسەلەیە چەند لێك نزیکن و چەند
زیرەکانە کەسێتیی ئێمەیان خوێندبۆوە.) بۆیە (قەزافی) ئەو
ناونیشانەشی بۆ وتارەکەی هەڵبژاردووە. پێشبینییەکەشی ڕاست
دەرچوو، ئەوە (2022) وە سەربەخۆ نیین.
خاڵی دووەم، کە لەو ماڵپەرەی (قەزافی) جێگەی هەوڵوەستەیە، زمانی
ماڵپەڕەکەیە. کە بەشێوەزاری سۆرانی (موکریانی) دەنووسرا. لێرەش

دوو (پنت) قسە هەڵدەگرێ. یەکەم: کە بەم کوردییە پاراو جوان وبەپێزە ئەو بابەتانەی داڕشتۆتەوە؟ ئەو کەسە وا پێدەچێ قەڵەمێکی بەتوانا بێ. تەنانەت پەندەکانی عەرەبیشی گۆڕیوە بۆ پەندی کوردی کە هەمان واتا و ئاماژە دەدەن. پنتی دووەم: ئایا (قەزافی) ڕاوێژپێکرای کوردی هەبووە، دەنا چۆن ئەو هەموو زانیارییە وردەی دەربارەی کورد زانیووە؟ ئەو لە وتاری یەکەمی دا ، باسی بەڕێز (عەزیز محەمەدی) سکرتێری پێشووی حزبی شیوعی دەکات، هەر دەڵێی لە دەشتی قەراج نان و پێوازی لەگەڵ خواردووە، کە ئەو زانیارییە تایبەتیانەی گەیاندۆتە سەرکردەیەکی وەکو (ئەو)؟ ئەمانە بۆمن جێگەی پرسیارن.

ئەمەش، دەقی یەکێک لە بابەتەکانە کە لە ماڵپەڕەکەی قەزافی بڵاوکراوەتەوە:

(جا دیسان کوردەکان دەستیان لە بنی هەمبانەکە دەرچوو!)

بە قەڵەمی: موعەممەر قەزافی

(لە وڵاتی میسردا، وا بە کەسێک دەڵێن کە دەدۆڕێت.

وا کوردەکانیش دۆڕان و دەستییان لە بنی هەمبانەکە دەرچوو.

باشە، دەستکەوتی کوردەکان چی بوو لە گرێبەستەکەیاندا لەگەڵ عێراق؟ هیچ! تەنها لە ئامێزیگرتنی سەربازانی داگیرکەر و ماچ و مرچی ڕوومەتی داگیرکەرە نوێیەکان و تاوانبارکردنییان بە خیانەی مەزن و خۆهەڵواسینیان بە داگیرکەر.

بەڵام بارودۆخی کوردەکان هیچ نەگۆڕا، بەڵکو دژووارتر و ناخۆشتر بوو، هەرنەبێ لە ڕووی ڕووخسار و ئەدگاردا خراپتربوون.

ئەمە واپێشبینیمان دەکرد، لەو هەڵ و مەرجە مێژووییە دڕاماتیکییەدا، کە دەرفەتێکی مێژوویی بۆ کورد هەڵکەوتووە، بۆ خۆیان دەیقۆزنەوە ـــ وەک چۆن جوولەکەکان ساتەوەختی ڕووخانی بەڕلین و شکانی دەوڵەتانی میحوەر و سەرکەوتنی هاوپەیمانەکانیان لە جەنگی دووەمی جیهانیدایان قۆزتەوە، کوردانیش ئیعلانی ئەو دەوڵەتە کوردییە دەکەن کە خەون و هیوای لە مێژینەی ئوممەی کوردیی چەوساوە و لەتلەتکراوە. هیچ، هیچیان نەکرد، هەر وەک ڕەعییەی لەو دەوڵەتانە مانەوە کە لێبوون. کوا چی نوێتان وەدەستهێنا؟ دەستکەوتان چی بوو؟ هیچ! کوردەکە، هەر هاوڵاتییە نمرە دووەکە و سێیەکەی جارانە لە هەموو خێرهەڵاتی ناوەند دا.

گاڵتەتان پێدەکەن، کە هەشیار زێباریتان بە دەکەنە وەزیری دەرەوەی عێراقی ئێستا. سەرهەنگ نورەدین محەمەد و ئەحمەد بابان سەرەک وەزیران بوون، هەردووکیان کورد بوون، تەنانەت وەزیری ئەشغال و ڕێگاوبان و ناوخۆ و داد و دارایی و بەرگریش کوردبوون. سەرەکایەتیی ئەرکانی سوپای عیراقی هەر سێکیان کورد بوون: فەریق

بەکر سدقی و فەریق حوسێن فەوزی و فەریق ئەمین زەکی. ڕێژەی فەرمانبەران لە دەوڵەتی عێراقیدا (٢٥٪) و لە ناوچە کوردنشینەکاندا (٩١٪) بوون. ئەوان لە گوند و شارەدێ و ناحییە و قەزا و پارێزگاکاندا ئەنجومەنی خۆیان هەبوو.

هەردوو زمان، کوردی و عەرەبی، زمانی فەرمی بوون لە هەندێ پارێزگادا، وەکو پارێزگای سلێمانی. زمانی خوێندن بوون لە قۆناغەکانی بنەڕەتی و ناوندەی لە دەڤەرە کوردییەکاندا. لە شەستەکانی سەدەی ڕابردوودا، زمانی عەرەبی زمانی دووەم بوو بۆ کوردەکان.

پێشبینی دەکرا لەو ڕووداوە مەترسیدارەی ناوچەکەدا، لە نێو چرۆدوکەکەی ئەو تەقینەوە گەورەیەدا، دەوڵەتی کوردی لە دایک ببێت و کوردان لە چەوسانە و کۆت و سندم و کووشتن و بڕین ڕزگاربکات، کە بە درێژایی مێژوو تاڵای مەرگەساتی دەنۆشن.

دەبێ دیسان، بگەڕێنەوە بۆ سەردولکە بۆ ئازارەکان: بەختی کوردان، هەر بەختی حەسرەت و ئاخ هەڵکێشان و لەدەستدانی دەرفەتیی مێژووییە، سەرەڕای شوڕشەکان و قوربانییەکان و ڕاپەڕینەکان.

چی نوێی هاتە کایەوە؟ کوردەکان هەر هاوونیشتیمانی عێراقین وەکو جاری جاران. کەواتە، کورد قازانجی چی کرد لەو ئاهەنگەی لەدایکبوونی عێراق، کە وڵاتەکەی کاول و وێران کرد؟ لەمەش پتر، کورد، هەر ئەوانەن کە لە عێراقن؟ یان ئەو زۆرینەشن کە لە دەرەوەی عیراق دەژین؟ چۆن، بۆ چ حەقێک ئەوە دەتوانن بیار لە چارەنووسی زۆرینەی کوردی دەرەوەی عێراق بدەن، بۆ پشتبەستن بە کەمینەی ناخۆ؟ ئاخۆ، کێن ئەوانەی بازرگانی بە خوێنی قەزیە پیرۆزەکەی کوردان دەکەن؟ کێن ئەوانەی خوێنی هەزارن شەهیدی کورد نۆش دەکەن؟ باشە، دەستکەوتی فرۆشیار و کڕیار چییە؟!

ئەمە بەری خوێنی گەشی ڕژاوی کوردکانە لە شۆڕش و ڕاپەڕینەکانی عەبدوڵڵا نەهری و بەدرخان و بۆتان و نەقشبەندی و شەهابەدین و شیخ سەعید و شکاک و حەفید و ئیحسان نووری و ئەحمەد بارزانی و ڕەزا و مستەفا بارزانی؟!

ئەگەر ئەمە، لە چرکەساتەکی مێژوویی دابین، لەم ئان و ساتەدا و بانگەشەیی ئازادیی گەلانی ژێردەستە بکەین، ئەوا قەت هیچ گەلێک، لە هیچ شوێنێک نییە لە گەلی کورد چەوساوەتر و ژیردەستەتر. گەلێک نییە لە کوردان مەزڵوومتر. ئەو ڕیاکارییە چییە لە مەسەلەی چارەنووسەکاندا؟ بۆ هەمووان پشتی ئوممەی کوردی ناگرنن؟ بۆ ئیعلانی سەربەخۆی و یەکێتیی وان ناکەن و شمشێری جەور و ستەمیان لەسەر گەردن هەڵناگرن؟ جێی تیدایە با ببنە دراوسێ و برای شیریی ئوممەی عەرەبی و فارسی و تورکی، بۆ نابێ؟!

کە کوردی هەڵخەڵەتاند؟ کە مامەڵەی بە قەزیەکەیانەوە کرد؟ کە ئەوانی فرۆشت؟)

فازیل شەوڕۆ ـــ دوبلن

تێبینی:

موزەفەر نەوابی شاعیری عیراقی (١٩٣٤- ٢٠٢٢)، دوای ئەوە بەشار ئەسەد، لە دیمەشق دەریدەکا، دەچێتە لێبیا، لە ساڵانی (١٩٧٨ – ١٩٩٠)، قەزافی خزمەتێکی زۆری دەکا و پاسەوان و جێگە و گوزەرانی باشی بۆ دابین دەکات و پەساپۆڕتی لیبیی پێشکەش دەکا

ئەوەی خوێتەوە، بەگێڕیەکە لە کتێبی(آوێنپییەکانم لە جەماهیرییەی لمدا ١٩٩٤ ـــ ٢٠٠٥) بیرەوەری ، فازیل شەوڕۆ